

צביעה במשקין ❧ הרב אריאל כהן

פתיחה

כתב מרן הבן איש חי (שנה שניה פקודי אות ג) שאע"פ שקיי"ל 'אין צביעה באוכלין' דהיינו שמותר לצבוע אוכל בשבת כשאין כוונתו לכך – 'יש צביעה במשקין', ואסור לצבוע מים ושאר משקין בשבת אף אם אין כוונתו לשם צביעה.

ועפ"ז פסק הגר"מ אליהו (מאמר מרדכי ח"ד סי' עג ושם סי' פה, וע"ע בקול אליהו פ"כ כה) שאין להכניס אבקות קפה, עלי תה שקיות תה תמצית תה וכדו' – לתוך כוס עם מים, אף כאשר אין איסור בישול^א, משום שהמים נצבעים ע"י כך ויש צביעה במשקין.

^א ועקב שייכות הדברים ראיתי לנכון לכתוב כאן את דרך הכנת התה והקפה בשבת לדעת הגר"מ אליהו, וטעמו ונמוקו בצידו: וראשית נקדים בזה שתי אקדמות מילין:

א. דעת הרב שיש הבדל רק בין כלי ראשון לכלי שני (משום שכלי ראשון שהיה על האש דפנותיו חמות ומשא"כ כלי שני. תוס' שבת מ: ועיי"ש בחידושי ר' משה קזיס), אך אין הבדל בין כלי שני לכלי שלישי (עי' קול אליהו פ"כ לב. והטעם פשוט שהרי שניהם לא היו על האש ודפנותיהם קרות) ובזה הולך הרב כשיטת החזו"ן (או"ח סי' נב ס"ק יט) שהיה הרב מבאי ביתו – ולא כשיטת הפמ"ג והמשנ"ב (שיח ס"ק מז) שחילקו אף בין כלי שני לכלי שלישי ואע"פ שאסרו ליתן ספק קלי בישול בכלי שני התירו בכלי שלישי. וכבר העירו האחרונים שבדברי היראים (שלא הועתקו בב"י) מפורש שאין חילוק בין כלי שני לכלי שלישי וכדעת החזו"ן והרב, ולפני הפמ"ג והמ"ב לא היה נמצא ספר היראים במקורו.

ב. בשו"ע שיח סעיף ה הביא השו"ע שיש אומרים שיש בישול אחר אפיה ושיש חולקים ומתירים (ועי' שמש ומגן ח"ב או"ח ח וחזר בו ממ"ש ח"א כו), ואע"פ שקיי"ל (כנה"ג כללי הפוסקים כלל סב) 'יש ויש' הלכה כיש בתרא – דעת הרב ומרן הבא"ח (ש"ש בא ו) שיש להחמיר לכתחילה כסברא המחמירה במקום הפסד מועט, ולכך הביאה מרן, וכפי שכתב גאון עוזנו החיד"א ביו"ד סי' ט בשם הרב המני"ח בנו של מהר"י חאגיז, וז"ל:

"וראיתי להרב המני"ח בשו"ת הלכות קטנות ח"א סימן רצ"ג שכתב שקבל הלכה למעשה כל היכא דסתם מרן הב"י להכשיר ואח"כ יש אוסרין הלכה רווחת לפסוק כיש אוסרין בהפסד מועט אבל בשעת הדחק כגון סעודת חתנים או בשבת שאין לו מה יאכל או דאיכא הפסד מרובה סמכינן אסתם מרן ואזלינן לקולא עכ"ל".

ויותר מזה הפלא ופלא כתב החיד"א ביו"ד סי' נה וז"ל:

"ודעת הכנה"ג ודעמיה שלכך כתב סברת החולק להודיע שיש לחוש לסברא זו וכו' וכן צידד הרב ש"ך בפסק הנהגת איסור והתר סימן רמ"ב בדעת מרן והן לו יהי דדעת מרן לסמוך על הסברא שסתם להתר אף בהפסד מועט כמש"ל סי' ט' אות ב' מ"מ למעשה נקטינן להחמיר אבל בשעת הדחק או הפסד מרובה סמכינן על סתם מרן להתיר וכמ"ש הרב המני"ח בשו"ת הלק"ט ח"א סי' רצ"ג". וע"ע בכה"ח (או"ח סי' יג סק"ז) שהאריך בזה.

עלי תה, עלי נענע ושקיות תה – שלא התבשלו כלל מערב שבת: אסור להניחם או לערות עליהם מים חמים שהיד סולדת בהם לא מכ"ר ולא מכלי שני, וה"ה שלא מכלי שלישי ורביעי וכו' כל עוד המים הינם בחום שהיס"ב (עי' מאמר ח"ד עג עמ' רפב ד"ה וכל זאת, קול אליהו פ"כ כח – שאסר הרב עירוי מכלי שני, וה"ה לכלי שלישי שהרי לדעתו אין חילוק כנ"ל, ואף לדעת הפמ"ג והמ"ב שמחלקים בין כ"ש לכלי שלישי הלא עירוי מכלי שני דינו ככלי שלישי, עי' פמ"ג משב"ז לה ומ"ב ס"ק לה ודור"ק).

והטעם משום שדברים אלו הינם לפחות בכלל 'ספק קלי בישול' המתבשלים בכל מים חמים, וכן כתבו לגבי עלי תה: משנ"ב (עי' ס"ק לט שאוסר עירוי מכלי שני, וה"ה לכלי שלישי כאמור), ערוך השולחן (שיח סעי' כח) הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק י) ושש"כ (א, סג ועיי"ש הערה קצב), ואף שלשיטת המשנ"ב יש להקל בספק קלי בישול בכלי שלישי כנ"ל, ס"ל שעלי תה הינם ודאי מקלי בישול. ובדעת החולקים – עי' קצות השולחן (קכד ס"ק כא) אגרות משה (ח"ד עד טו) יביע אומר (ח"ז או"ח מ) חזו"ע (ח"ד עמ' ש"פ) אור לציון (ח"ב פ"ל, ג) עשה לך רב (ח"ו השו"ת הקצר, לב) תבואות שמש (או"ח ל ושם סו) תפלה למשה (א, לג) מנוח"א (ח"ב י, לט).

אמנם בהמשך דבריו הנזכרים כתב מרן הבא"ח, שאע"פ שאסור ליתן יין אדום ליין לבן משום צובע, אם יעשה להיפך ויתן את היין הלבן ליין האדום – נראה שיש להתיר (לקמן בעז"ה יבואר הטעם), וכ"כ הגר"מ אליהו (שם ס' פה) והוסף - שבכה"ג יש להתיר אפילו אם מתכוון לצבוע את היין הלבן, ואע"פ שמרן הבא"ח הסתפק בזה - נקטינן לדינא להתיר'.

צביעה באוכלין – מקור הדין

בב"י ובשו"ע או"ח סוף סי' שכ (סעיף יט) העתיק מרן את דברי שבלי הלקט² שהתיר ליתן כרכום למאכל וכדו' אע"פ שנצבע המאכל, ולמד כן שבה"ל מדברי היראים שכתב שאין לחוש במה שצובע אדם פתו במי פירות, כיון שאין צביעה באוכלין³, וא"כ הוא הדין והוא הטעם להתיר נתינת כורכום למאכל.

אמנם אם בישלם מע"ש: לדעת המשנה ברורה רק דבר שנתבשל כל צורכו מע"ש בכ"ר שעל האש מותר לחזור ולשרותו בשבת בכ"ר, אבל דבר שרק נשרה בע"ש בכ"ר שאינו על האש, אסור לחזור ולשרותו בכלי זה בשבת משום שחיישין שיתווסף כעת עוד בישול אך מותר לשרותו בכלי שני (מ"ב ס"ק לא ושעה"צ ס"ק מב בדעת השו"ע, ומאמ"ר ח"ד עג עמ' רפא). אמנם דעת הרב אליהו שבעלי תה יש להחמיר לכתחילה אפילו בכלי שני, כיון שעלים אלו הינם ספק קלי בישול כמוזכר לעיל וכלי שני מבישלם ככלי ראשון, והלכך לדבריו לדינא אין להתיר לכתחילה לערות על עלי תה שנשרו מע"ש אפילו מכלי שני, ורק אם בישלם בע"ש על האש כל צורכם - לא שייך בהם עוד בישול ומותר לערות עליהם אפילו מכ"ר. וליתנם בכ"ר עצמו - אף שמצד בישול אין איסור, מצד צביעה במשקין יש לאסור (מאמ"ר שם עמ' רפב ד"ה הוי אומר, קול אליהו פ"כ כה).

מי תמצית תה – כיון שיש בישול אחר בישול בלח אין לערות עליהם מכלי ראשון אלא מכלי שני, אמנם אין ליתנם בכלי שני גופיה כיון שבכה"ג הוי כצובע משקין (מאמ"ר שם רפא, קול אליהו שם כד), וע' משנ"ב שיח סוס"ק לט ובשעה"צ ס"ק סה שהתיר ליתן את תמצית התה לכלי שני, והוסיף שטוב יותר שיערה את המים לתמצית לצאת ידי הסוברים שיש צביעה עיי"ש. ובדעות החולקים - ע' במאמר למעלה.

ודע שיש מעלה יתירה בשימוש במי תמצית תה משימוש בשקית או עלי תה שבישולם מע"ש על האש, והוא משום שבזה יוצאים מידי קושית הפתחי תשובה החדש – כפי שציין בשעה"צ ס"ק סג, והיינו, ממה שדימה הפת"ש דין עלי תה לסממנים ש'צריכים בישול לעולם, ואפילו אם בישלם מע"ש יש בהם עוד בישול על עוד יוצא צבע, שהוצאת הצבע הוי בישולם, וה"ה לעלי תה.

קפה שחור, קפה נמס ועלי לואיזה – אע"פ שקפה שחור הינו קלוי, דעת הרב להחמיר שיש בישול אחר אפיה וה"ה אחר קליה וכנזכר, ועוד כתב, שכיום לכו"ע יש בקפה משום בישול, ואפילו בקפה נמס שעבר בישול, כיון שאין גרגירי הקפה ואבקת הקפה ראויים לאכילה אחר בישולם, וא"כ לא חשיב שעברו בישול וקליה כלל. אלא שמ"מ לדעת הרב הן קפה והן עלי לואיזה אינם נחשבים כקלי בישול (שעינינו רואות שכאשר מערין על קפה קלוי וטחון מכלי שני טעם מי הקפה שונה מאשר אם מערין עליו מכ"ר. לשונו במאמ"ר), ולכן אסור לערות עליהם רק מכלי ראשון אבל מכלי שני מותר, וליתנם בכלי שני גופיה – אסור מטעם צובע (מאמ"ר שם רפג-רפד, קול אליהו שם, כד, כז).

² ואף שכמה מרבתינו האחרונים (ע' בנשמת אדם כלל כד ג) העירו בענין זה, שלא כל מה שהביא הב"י בשם שבה"ל נמצא בשבה"ל שלפנינו, וזהו משום שלרוב האחרונים היה שבה"ל הקצר, ולמדין ב"י היה בנמצא ס' שבה"ל השלם שנדפס והופץ ביותר רק במאה שנים האחרונות, וכבר העיר בזה גאון עוזנו מרן החיד"א (שם הגדולים מערכת גדולים אות צ ס"ק ט) וכתב "וראיתי שבלי הלקט בכ"י מסודר בערוגות ושבלים וזה הנדפס הוא קצור ממנו ושינו סדרו. ובשבלי הלקט המודפס יש בו קכ"א סימנים ובשבלי הלקט כ"י יש בו שע"ב סימנים שב"ע שבלים הטובות... וכבר ידוע דמדין ז"ל היו לו רוב הספרים כ"י שבלי הלקט ב' חלקים ארחות חיים ב' חלקים...".

³ והנה האחרונים (נשמת אדם כלל כד ג, שאילת יעב"ץ ח"א מב ד"ה ומ"ש א"מ, וע"ע לקמן) הקשו על דין זה מהאמור בגמ' שבת עה. שרב אסר 'שוחט' משום צובע, ופירש"י שם בע"ב שצובע הבשר, ומבואר שיש צביעה באוכלין. ובתוספת שבת (שם ס"ק מ) כתב ששמע לתרץ בשם גדול אחד, שרב סבר שיש עיבוד באוכלין וה"ה צביעה, אבל אנן שקיי"ל שאין עיבוד באוכלין ממילא ה"ה לצביעה, וסיים שכן מצא בחכם צבי, ע' שם בס' צב שכתב שלהכי לא פסק הרמב"ם כרב ששוחט

צביעה במשקין

והנה כעין מה שכתב היראים 'שאינ צביעה באוכלין', כבר אמרו בגמ' בשבת פרק שביעי (ע"ה): על מלאכת 'המעבד', עיי"ש שרבה בר רב הונא סבר שהמולח בשר חייב משום מעבד, ורבא חלק עליו ואמר 'אין עיבוד באוכלין', וכדברי רבא פסקו רבינו חננאל והרי"ף שם, וכן הרמב"ם (שבת פ"א ה) הרא"ש (ביצה פ"א טז) והשו"ע (תק, ה ומשנ"ב שם ס"ק כב).

אמנם בתוס' מבואר (ד"ה אין) שעכ"פ יש איסור דרבנן במליחה, וכ"כ ושאר הראשונים^י, וכך פסק המשנ"ב סי' שכא ס"ק כא. ולפי"ז יש לשאול מדוע נפסק להלכה שאין צביעה באוכלין כלל אפילו לכתחילה, והלא אם לגבי עיבוד שכבר נאמר בגמ' שאין עיבוד באוכלין כתבו הראשונים שאסור מדרבנן כ"ש לגבי צביעה??

אולם במרדכי (שבת רמז שסב) כתב שמדברי הגמ' הנ"ל למדו העולם ש'אין ממחק באוכלין' ומותר למרח ולהחליק ממרח תפוחים, אלא שהוסיף שאין זו ראייה, שהרי מ"מ יש איסור דרבנן, ולבסוף סיים וכתב שמ"מ יש להתיר משום שתפוחים אלו נאכלים אף ללא ההחלקה והמחמיר תע"ב, ע"כ. וכ"פ רמ"א סו"ס שכא ושאר אחרונים שם (ועי' מנח"ח מצוה לב, סוף אות לב שיש מי שהסתפק בזה, וכתב עליו המנח"ח שאין ספקו מוציא מידי ודאי של המרדכי).

ומבואר מזה שבמקרה שאף ללא המלאכה האוכל ראוי לאכילה – אין איסור אפילו מדרבנן, ומה שאסרו הראשונים מליחת אוכלין מדרבנן מדובר דווקא במליחה הכרחית כמליחה שמכשירה את הבשר לאכילה ומוציאה דמו, או לחילופין משמרתו שלא יסריח (וכן משמע במ"ב שכא ס"ק כא) אבל אם אינה הכרחית – מותר, ולפי"ז מובן מדוע התירו לטבל פת במי פירות, שהרי הפת ראויה לאכילה אף ללא הצבע, ואין הצבע אלא שבח בעלמא, ועוד שאין הצבע שבח אלא הטעם (ולענ"ד זה כוונת התוספת שבת סי' שכ ס"ק מ בתירוצו לקושיה זו עיי"ש).

ודע, ששיטת התוס' רי"ד^י, שיש צביעה באוכלין, אולם איהו סבירא ליה, שאף המעבד אוכלין לשומרם לדרך – חייב משום מעבד.

חייב משום צובע אלא כשמואל שחייב משום נטילת נשמה, דאין צביעה באוכלין, וכ"כ בחידושי חת"ס לשבת ע"ה. (ד"ה רב) ויישב בזה מדוע פסק הרמב"ם כשמואל אע"פ שקיי"ל כרב איסורי, וכן הוא במהר"ם שי"ק בחידושו שם. ועוד תירץ החכם צבי שם, שי"ל שצביעת בשר הבמה שנשחט אינו חשיב לאוכל שהרי אסור לאכול את הבשר (באבני נזר סי' קע"ג ביאר שאינו נאכל עם הדם הצובע, אך יש שביארו שר"ל משום מעשה שבת, ואיירי במזיד דרב פסק כר"מ – בחולין טו. ואכמ"ל). ובפמ"ג (שכ"א ס"ק כה) ביאר שאף שאין צביעה באוכלין היינו דווקא כאשר כוונתו לאכול את אותו אוכל, אבל בגמ' מדובר במוכר שרוצה למכור הבשר, ומיפה אותו ע"י הצבע, ובכה"ג יש איסור וחיוב חטאת. וע"ע אור שמח (פכ"ב י) מ"ש ליישב עוד. ובענין זה יש להעיר שמה שכתבו האחרונים ליישב שלא קיי"ל כרב אינו מיישב את דברי היראים גופיה שפסק שאין צביעה באוכלים, שהרי היראים פסק מעט לפני דבריו אלו כרב שהשוחט חייב משום צובע, אלא שהמעין ביראים שם יראה שעל היראים הקושיה מעיקרא ליתא, שהרי מפורש בדבריו שרב אסר משום שצובע העור, ולא כפי שפירש רש"י שצובע הבשר, והעור אינו מאכל, וכפירוש זה הביאו הביאה"ל בסו"ס סימן שכ והאבני נזר סי' קע"ג – בשם האור זרוע, ולאמור הם דברי היראים.

^י תוס' רא"ש מאירי וריטב"א שם (ד"ה רבא, ונכפל במאירי שבת קח:), ראב"ן (סי' שנב) ונכדו ראבי"ה (ח"א רכג), תלמיד ראבי"ה הרב או"ז (ח"ב עג), סמ"ג (לאוין סה), ומרדכי (רמז שסב המוכא להלן, רמז תסא).

^י ז"ל ע"ה: על מה שאמרו שלרב השוחט חייב משום צובע. "ראי אמרת אמאי לא אמרי' אין צביעה באוכלין כדאמרן אין דישה אלא בגידולי קרקע משום דגידולי קרקע חשיבי והילכך מלאכות הנוהגת בהן אינן נוהגת בשאר מטלטלין אבל כל המטלטלין דינן שוה ואין לחלק בין אוכלין לשאר מטלטלין וה"נ אמרי' במעבד שיש עיבוד באוכלין".

טעם הדין – ונפק"מ במשקין

וטעם הדבר שאין צביעה באוכלין, מבואר בפמ"ג¹ (א"א סי' שכ ס"ק כה) שהוא משום דהוי צובע דבר שאינו מתקיים, שהרי סופן להיאכל, וכפי שמצינו בכותב שהכותב בדבר שאינו מתקיים – פטור, וכן ביארו כמה מהאחרונים².

ולפי ביאור זה נראה שאין מקום לחלק בין אוכלין למשקין, שהרי בשניהם הדבר אינו מתקיים, וכן מבואר מדברי הרמ"א בדרכי משה, שכתב שלפי דברי היראים שאין צביעה באוכלין ה"ה שמותר ליתן יין אדום ליין לבן – ואין לחוש משום צובע. הרי שהשוה אוכל למשקה, וכן הוא בפמ"ג (משב"ז סי' שיח סקט"ו) לענין ליתן עלי תה במים חמים.

אמנם מדברי הבא"ח ברב פעלים (ח"ג יא) מבואר שהטעם שאין צביעה באוכלין הוא מפני שאין דרך צביעה באוכלין, ולפי"ז הוסיף וכתב, שיש לאסור צביעת משקין, שהרי הדרך לצבוע משקין, וכפי שכתב הרמב"ם (פ"ט מהל' שבת הי"ד): "העושה עין הצבע הרי זה תולדת צובע וחייב, כיצד כגון שנתן קלקנתוס לתוך מי עפצא שנעשה הכל שחור, או שנתן אסטיס לתוך מי כרכום שנעשה הכל ירוק וכן כל כיוצא בזה".

ובזה ביאר שם הרב פעלים, את דברי מהר"ם חיון (גינת ורדים כלל ג סי' ט) שאסר לתת קפה למים משום צובע. והיינו אע"פ שאין צביעה באוכלין – יש צביעה במשקין.

ובהמש"ד הוסיף הרב שם לומר שאף הרמ"א שהתיר לתת יין אדום ליין לבן – אפשר שהוא משום שס"ל שכיון שאין דרך לצבוע יין – הוי כאוכלין, אבל בנתינת קפה למים אף הרמ"א יודה לאסור.

ושם בפסקי רי"ד כתב עוד בענין מעבד "אמר רבה בר רב הונא האי מאן דמלח בישראל חייב משום מעבד, רבה אמר אין עיבוד באוכלין, אמ' רב אשי אפי' רבה בר הונא לא אמ' אלא דקא בעי ליה לאורחא אבל לביתיה לא... וכיון דרב אשי מפרש למילתיה, ש"מ דהכי הילכתא ויש עיבוד באוכלין אם הוא מתכוין לשומרו לימי' רבים".

ובמג"א שכא סק"ז כתב בשם הרשב"א שהמולח בשר להצניעו לדרך חייב חטאת, ותמה עליו הרי אין עיבוד באוכלין כרבא דהוא בתראה, ולאמור יש ליישב, שרב אשי סבר כרבה בר רב הונא, ורב אשי בתראה טפי.

ובאבני נזר סו"ס קע"ג, כתב שנכון להחמיר לעצמו שיש צביעה באוכלין, כיון שכ"כ בתוס' רי"ד ולא מצינו חולק אלא השבלי הלקט והאגור. אמנם אם נימא שהמתירים עיבוד באוכלים מתירים נמי צביעה באוכלין וכפי שמשמע מהתוס' רי"ד – נמצא שרבים חלוקים עליו וכאמור למעלה שדעת ר"ח רי"ף רמב"ם רא"ש ועוד שאין עיבוד באוכלין.

¹ וכן מבואר בפמ"ג בפתיחה להלכות שבת אות כח, אולם שם משמע שלטעם זה אפילו אם כוונתו לצבוע כדי שיקנו ממנו – מותר מהתורה, כיון שסו"ס אינו מתקיים, ולא כפי שמשמע קצת בפמ"ג בס' שכ עיי"ש.

² כ"כ בספר דרך המלך על הרמב"ם, בסוף פי"א מהלכות שבת, וכ"כ בחמדת ישראל, ועי' מנחת שלמה ח"א צא במוסגר שהביא דבריו ותמה 'והלא איכא אוכלין ומשקין שמתקיימים לזמן רב'.

צביעה במשקין

והנה המעיין בדברי הראשונים יראה שבאמת בדבריהם^ח כתוב כדברי הבא"ח, שטעם ההיתר באוכלין הינו משום שאין הדרך בכך, ולפי"ז מים שהדרך לצובעם אסור, ואין כאן גזירה חדשה שגזר הבא"ח, אלא דיוק בדברי הראשונים^ט.

נתינת יין אדום ליין לבן – ולהיפך

כאמור לעיל הרמ"א התיר לתת יין אדום ליין לבן, וכתב הרב פעלים שאין מכך סתירה לדבריו שיש צביעה במשקין^י כיון שיש לחלק בין מים ליין.

אולם מדברי הבא"ח שהעתקנו בפתיחה מוכח שלמעשה חשש הרב אף ביין ובשאר משקין, והיינו משום שכ"כ מהר"י חאגיז (משניות עץ החיים בריש סדר מועד, מלאכת הצובע אות ד) והרב חסד לאלפים (סי' ש"כ סעיף ו) – וכמובא בתשובתו. ואף שמלשון האחרונים שם מוכח שאין בזה איסור ברור^י, מ"מ כיון שבנקל יכול להפוך הסדר, ולתת היין הלבן לאדום – כן יעשה"א.

וטעם ההיתר בהפיכת הסדר^כ הינו משום שכל האיסור בצביעת משקין הוא משום ש'הדרך' לצובעם – ואין דרך לצבוע בנתינת המים לצבע אלא בנתינת החומר הצובע למים וכלשון הרמב"ם שהבאנו למעלה. חיזוק הצבע

גם לדעת הבא"ח אין איסור בחיזוק הצבע, וכגון: אם נתן מער"ש כמה גרגרי קפה למים בער"ש ונצבעו קצת – מותר לתת בשבת עוד גרגירים נוספים אף שצבע המים יתחזק יותר. כן משמע מתשובתו ברב פעלים, וכן פסק בבא"ח (ש"ש פרשת בא אות ח).

^ח בשבכה"ל שהובא בב"י כתב בשם היראים 'אבל אם צובע פתו במשקה הפירות לית לן בה דאין זה צביעה באוכלין' אולם איהו גופא כתב בריש דבריו המובאים בב"י 'צריך עיון על הכרום אם יש לחוש עליו משום צובע ולפי דברי בעל היראים דאמר אין דרך צביעה באוכלין מותר', ויותר מזה, בשבלי הלקט שלפנינו (סיד' פו) כתב הן בתחילה והן בסוף 'אין דרך' ולא כמובא בב"י, וכן הוא באגור (הוצאת שבת תפ"ד) שהעתיק לשון שבה"ל. וכן הוא בשלטי גיבורים על המרדכי ריש פרק כלל גדול (אות ד).

^ט אולם ניתן לומר שמ"מ אין דרך צביעה במשקין המיועדים לשתייה, וזוהי סברת החולקים על רבינו. אמנם יש להעיר שכיום ישנם דברים רבים שהדרך לצובעם אף שמיועדים לאכילה, כגון קצפות וכדו'. ונראה שבבכה"ג שצובעם ומתכוון לצביעה – רבים יאסרו, ואף מהחולקים על רבינו (ואפילו עושה כן בביתו ולא כדי למכור), ורק לטעם הפמ"ג הנזכר למעלה אכתי יש להקל וצ"ע.

^י 'ואפשר דהכי נמי למיחש בעי שלא יתן יין לתוך המים שמתאדמים, אלא יתן היין תחלה' (חסל"א) 'יש נזהרין מלהטיל יין שחור לתוך המים דמחזי כצובע להרמב"ם דנותן כרום במים חייב, ומים ביין יטילו' (מהר"י חאגיז).

^{יא} יסוד היתר זה מוזכר באחרונים הנזכרים בהערה הקודמת, וכן עולה מדברי היעירות דבש המובא בשעה"צ שיח ס"ק סה עיי"ש.

^{יב} כנ"ל פשוט לפי האמור אמנם ברב פעלים שם ביאר בדרך אחרת היתר זה, והוא שבבכה"ג שנותן מים לכוס היין – לא יכרת הצביעה, כיון שיין היה ויין נשאר, ולא ניכרת צביעת המים במקומן, וזה לשונו שם:

"בהיות המים בכלי ונותן לתוכן יין ניכר מעשה הצבע לעיני הכל דקודם מזיגה היו לבנים ואחר מזיגה נצבעו ונשתנה מראיהם לעיני הכל, אבל אם בכלי יש יין ונתן לתוכן מים אין ניכר מעשה הצבע לעיני רואין, כי היו רואין תחלה הכלי מלא יין ועתה ג"כ רואין אותו מלא יין, כי המים היורדים בו מזגו קמא קמא בטיל, ומים היורדין ליין תכף ומיד נצבעו ואין נשאר פעולת הצבע לעין האדם, כי למראה עיניו היה בכלי יין בתחלה ועכשיו ג"כ יין, וכל טיפות מים שירדו לתוך היין שבכוס לא נודע כי באו מים אל קרבה, כי לפניך יש בכוס מראה יין כבתחלה, ורק נראה דיין שבכוס נוספו ונתרבו".

דעת שאר האחרונים

הראש"ל הגרע"י זצ"ל (יביע אומר ח"ב או"ח סי' כ, ובח"י או"ח נה – בהערה על ר"פ ח"ג יא, חזו"ע ה צובע יא) הביא שדעת הגר"ח פלאג'י (לב חיים ח"ג עח) והגר"ש קלוגר (שו"ת האלף לך שלמה או"ח סו"ס קלו) כדעת רבינו שיש צביעה במשקין, אולם מאידך פסק להלכה כדעת הפמ"ג והמשנ"ב (שיח ס"ק לט), שאין חילוק בין אוכלין למשקין, כיון שכן מוכח מאחרונים רבים עיי"ש^{יג}.

וכבר הגר"ח נאה (ח"ח סי' קמו סעיף ח ובהערה 8 והלאה) האריך ודן בדברי רבינו והעלה להלכה שלא כדבריו^{יד}, וכן דעת הגרש"ז אויערבך (כן משמע במנחת שלמה תניינא סי' לג) והגר"צ אבא שאול (ח"א או"ח כט), והרב ציץ אליעזר (חי"ד סי' מז).

^{יג} ביביע אומר שם אות טז כתב שאף את"ל שיש צביעה במשקין, שמה פסיק רישא בדרבנן מותר, ואת"ל שאסור שמה חשיב פס"ר דלא ניחא ליה ושרי ע"כ. אולם בהמשך דבריו באות יז כתב שאפילו אם מתכוון לצבוע את המשקין שרוצה לשתות מותר, וכדעת הפמ"ג והמ"ב בסו"ס שכ, ולפי"ז על כרחך שתופס לעיקר שאין צביעה במשקין אף ללא שאר צירופים וספיקות.

^{יד} עיי"ש בתוך דבריו שכתב, שאף הרמב"ם שחייב את העושה 'עין הצבע', לא חייבו משום שצבע המים, אלא משום שתיקן את הצבע עצמו, ולהכי הוי תולדת צובע – ולא צובע ממש. וכן הוא באול"צ דלהלן. ועי' במנחת שלמה דלהלן שפשיטא ליה שאם צבע את המים לשם צביעתם חייב לכו"ע משום צובע (ואירי במים שאינו מתכוין לשתותם, שבמשקין העומדין לשתיה אפילו מתכוין לשם צביעה התיר המשנ"ב סי' שכ ס"ק נו).